

Stefan Čapaliku

Zatvoreno zbog odmora

Preveo s albanskog

Danilo Brajović

Beograd, 2023.

*Gubitnici se zaljubljuju u prošlost,
a pobednici u sadašnjost.*

Prva knjiga

1.

Gledao je Miličinu siluetu otpozadi, dok je bila nagnuta na prozoru, polako pušio i razmišljao kako Srpkinja imaju savršeno telo, što se baš ne može reći i za lice. Druga ruka bila mu je ispod jastuka.

Bio je početak septembra. Još uvek je bilo vruće, ali sada je posle ponoći bilo sveže. Preko Milice kod otvorenog prozora, u sobu su dopirali zvuci orkestra koji je svirao njihovu poznatu pesmu „Tamo daleko“.

Ponekad, kada je bio sam, ti mali orkestri boemske ulice bi mu dosađivali, ali kada bi se setio da je sam odabrao da živi u Skadarliji, proradio bi mu adrenalin. Otkud naziv Skadarska ulica usred Beograda, nije znao. Ali kasnije, nakon poznanstva s Milicom, izgledalo je kao da dekadentna muzika i rasonoda te ulice najbolje upotpunjavaju pejzaž.

Prekoputa njegove vile nalazila se jednospratna kuća čuvenog pesnika Đure Jakšića, odmah pored poznatog restorana *Dva jelena*. Tu je upoznao Milicu. Bio je u civilu te noći kada je ona ušla s prijateljicom. I ona je

student Filozofskog fakulteta. Obe su bile iz Kragujevca, grada na jugoistoku Srbije. Sada se nije mogao setiti imena te druge devojke.

Izgledate oženjeno, bila je bomba koju je Milica odmah bacila na sto čim ih je Herman Janas pozvao da sednu sa njim. Dopadala mu se hrabrost te devojke svesne svoje lepote, ali s merom, da ostane na tome... Jer, ukoliko se nema mere, onda se sve pretvara u dosadu, koja kod njega budi neki osećaj oholosti muškarca od četrdeset i više godina. „Ipak ste dobrodošli“, odmah joj je uzvratio. „Naročito sada kada smo u blizini izgradili crkvu...“ I nasmejao se sa sigurnošću džentlmena koji voli da ostane tajnovit.

Govorio je o protestantskoj crkvi koju su Nemci sagradili na dvesta-trista metara od njegove vile. U stvari, imajući u vidu da je bio rat, zvučala je pomalo čudno ta priča o crkvi, ali onda bi se setio porodica vojnih lica. Neke od njih i s decom.

Te noći su razgovarali o filologiji sve dok Herman Janas nije kročio na nepoznati teren, kao što je albano-logija. Iznenadio se kada je saznao da obe devojke uče albanski jezik i književnost, tu usred Beograda, na katedri koju je osnovao Hrvat koji voli albanski narod, Henrik Barić. Potom je Herman Janas promenio temu i ušao u filozofiju, u svoj prirodni domen. Bacio je Ničea na sto s njegovom teorijom o nadljudskom, a zatim, naravno, Firera. Nije bilo teško uočiti kako se raspoloženje devojaka promenilo čim bi se pomenuo Adolf, ali Herman Janas je ostao zapanjen kad je Milica počela da priča o Martinu Hajdegeru, čiju je knjigu *Kant i problem metafizike* imao u torbi.

Kakva podudarnost! Da, bila je istina, Herman Janas bio je student Martina Hajdegera i zaneseno je čuvao predavanje u rukopisu, odnosno uvod knjige *Poreklo umetničkog dela*, koje je njegov profesor održao na Frajburškom univerzitetu 1935. godine.

Ipak, sada nije bilo vreme za vraćanje uspomenu. Kao da je bilo nečeg depresivnog u izgledu njenog tela otpozadi... Onako lepo popunjenog, ali ipak istrošenog. Ideja o vođenju ljubavi ponovo mu je proletela kroz glavu i zapalila mu je celo biće. Odmah je ustao i prišao joj.

Tamo daleko, iako najpatriotskija srpska pesma svih vremena, ipak je bila valcer. Upravo je prodirao u nju kod stiha „Tamo je srce moje“ i ona se prepusti.

Skadarlija je bila obavijena plaštom maglovite svetlosti. On je to radio polako... polako... polako i baš kad je bio pri srećnom i iščekivanom svršetku, upravo u tom trenutku, začu se kucanje na vratima sobe.

Kucaju na njegova vrata?! Kako se usuđuju?! Kako je to moguće?! A ko bi drugi to mogao biti nego njegov ađutant, sigurno je neki hitan slučaj!

(Kratka pauza)

Bio je neispavan. Kucanje na vrata, a zatim iznenadni telefonski poziv i razgovor s ministrom spoljnih poslova bili su uznemiravajući. Nije prvi put da kod sebe primećuje takvu vrstu rastrojenosti. Dok mu je ministar prenosio neočekivanu i gorku vest da je šef italijanske vlade, maršal Badolio najavio bezuslovnu kapitulaciju Italije, on je gledao kako Milica navlači tanke čarape, crne, sa šavom.

Prekid vatre s Angloamerikancima, s italijanske strane potpisao je general Đuzepe Kastelano, a s anglo-američke glavnokomandujući savezničkih snaga general Ajzenhauer.

Naredbu da mora hitno za Tiranu dobio je u trenutku kad je ona već bila potpuno spremna, češljajući se. Ukratko mu je rečeno da mora da sprovede misiju uspostavljanja pronemačke vlade, koja bi se brinula o tri glavne stvari, brzo izgovorenih, ali koje uopšte nisu bile jednostavne – da se spreči iskrčavanje savezničkih snaga iz Otranta na drugu obalu, da se osiguraju putevi za povlačenje SS bataljona iz Janjine prema severu i da se u sukobima s partizanima zadrži odnos ubijenih jedan prema deset.

„Ideš sa mnom“, rekao je Milici i poljubio je u vrat bez imalo požude, čim je svanulo tog 11. septembra 1943. Niz vrat joj je uvek padao pramen, koji je nalazio put do slobode iz sakupljene kose koju je nastojala da ukroti. Da. U Tiranu. Kratko putovanje. Dva do tri dana najviše. S nama će biti i Dragoljub Đokić, antropolog, stručnjak za albanski svet.

Oglasio se ađutant rekavši da ih prevoz do aerodroma čeka ispred. Pilot je već bio spreman. Putovaće „henkelom 111“, brzim avionom koji je konstruisao jedan od njegovih drugova iz srednje škole, Zigfrid Ginter.

Milici je izraz lica bilo smračen, a oko očiju su joj se pojavili tamnoplavi krugovi. Bilo je jasno da je umorna i zatečena saznanjem da će se taj predlog za put, prenet odjednom, zapravo ostvariti istog trenutka. „Doručkovaćemo u avionu“, rekao joj je Herman. „Sad nemamo vremena ni za kafu.“ Zatim joj okrenu leđa i brzo šapnu

ađutantu nekoliko rečenica, od kojih je Milica uhvatila samo dve reči: *Martin i ambasador*.

Putovanje će trajati manje od sat vremena, rekao je pilot. Vreme je dobro, vidljivost takođe. Henkel je imao četiri mesta u prostoru iza pilota. Po dva sedišta, okrenuta jedno naspram drugog. Dragoljuba ostaviše da sedi leđima okrenut pilotu. Njegov posao bio je da razgovara. Zapravo, bila je to dernjava zbog buke koju su pravila dva propelera.

Putovanje preko balkanskih planina izazivalo je strah. Kamen i stena posvuda. Pilot je izabrao putanju što dalje od mora. U međuvremenu, Milica je zaspala posle nekoliko minuta nakon što je naslonila glavu na Hermanovo rame. Dragoljub je uveliko glasno govorio nešto o Dinaridima, koji su počinjali u Sloveniji i završavali se u Albaniji, a dostizali najvišu kvotu kod Jezerca. Onda je počeo recital o zakonima, kanonima, gostoprimstvu, tj. karakteristikama koje bi Dragoljub stalno sažimao pod pojam „ilirske rase“.

Bilo je nečeg s Van Gogovog autoportreta na Dragoljubovom licu, posebno u očima. Nizak, riđobrad, plavih očiju, koje bi postale ponekad sive ili zelene, zavisno od svetlosti. Koliko je Herman mogao da shvati, bilo je neke protivrečnosti između njegovog tipično srpskog imena i albanskog prezimena Đoka, slaviziranog u Đokić.

„Približavamo se Tirani“, rekao je pilot. „Približavamo se Tirani“, ponovi Herman Milici i nežno joj uze glavu u dlanove. Ona otvori svoje velike oči. Prepoznao je nešto od muškosti u tim očima, ali i u vilicama, možda čak i nosu.

Zatim su sve troje pogledali kroz prozor. Jasno se videla velika brazda, široka, otvorena, prava linija,

neprekinuta, a oko nje krovovi niskih kuća, zelenilo i minareti. Bio je to bulevar koji su sagradili pre nekoliko godina Italijani, a oko njega je grad dobijao obrise, po zamisli vila s dvorištima, spreda i straga. Neka vrsta siti gardena. Veliko zelenilo, posebno ako se zapazi venac brda koji ga je okruživao, kao i dolina koja je vodila ka planini Dajti. Mora da je idealno mesto za lov ispunjen patkama, selicama i drugim sličnim pticama.

Video sam mnogo gradova bez bulevara, ali nikad bulevar bez grada, setio se Herman reći jednog francuskog arhitekta, koje je pročitao u vreme kad se detaljno upoznavao s Albanijom.

Ovoga puta bulevar mu je ličio na veliki falus koji se završava trgov. Rekao je to i Milici, ali ona je bila zbunjena i neraspoložena.

2.

Prvi dani u salcburškom biskupskom semeništu bili su užasni. Njegov duhovni vođa, jezuit velike discipline i veoma odgovoran, otac Jozef, držao je sve pod strogom kontrolom. Bilo je hladno. Zima 1925. bila je oštra, ledena. A treba reći i da je nemački jezik profesora Široke u to vreme bio loš. Ako se tome doda činjenica da još nije bio siguran je li zaista došlo vreme za poziv i posvećenost sveštenučkom putu, onda je zbrka bila još veća. Često je sumnjao da je to u stvari bila želja njegovog oca Marka Široke, koji je kao okoreli konzervativac

počeo slepo da poštuje nepisano pravilo u Skadru u to vreme, da kad imate nekoliko sinova, jednoga od njih treba dati crkvi.

Kako bilo, on je već bio u bogosloviji, negde u planinama, upravo tamo gde se Austrija sastaje s nemačkom Bavarskom i šetkao se sam po zadnjem dvorištu, gde su počinjali zidovi drugog semeništa, tj. onog salezijanskih sestara. I tim delom vladao je italijanski barokni stil. Iza njegovih zidova tekle su vode reke Salcah. Međutim, „posoli jelo, ali s merom“, kažu kod nas u Albaniji, dok su ovde imena svih predmeta, začudo, imala veze sa reči so. Ime grada sa solju, takođe i reke. Ako ovome dodamo i rudnike soli, onda je jedina slatka stvar tu bila muzika Mihaela Hajdna, ili Mocarta koji je pobegao u Beč.

Ne zna se da li je u to vreme profesor Široka zapravo imao osamnaest godina. Bio je mršav i visok, atletske građe, može se reći i plivačke. Profesora Široku je međutim uvek nervirala njegova visina. Osećao ju je kao teret. Ovaj osećaj mu je donekle savio leđa i poravnao tabane. Bio je potpuno asocijalan. Seminarci su se trudili da ga privole na druženje, ali nisu mogli dobiti ništa više od njegovog pristojnog i plašljivog osmeha. Voleo je muziku, posebno literaturu romantičara, pre svega Getea, Šilera i Hajnea.

Jedno popodne primetio je blesak svetlosti iza prozora na drugom spratu sestrinskog seminarijuma preko puta. Zatim još jedan blesak u sumrak, sve dok taj zrak nije pobudio njegovu znatiželju, zbog čega se još više odvojio od ostalih. Tako je bilo i tog popodneva. Veoma rano je padao mrak u planinama. I on nije mogao to da propusti, bio je tamo, kao da je znao da za njega ne postoji druga prilika.